

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

https://prensip.gen.tr

KİTAPİYAT

BOOK REVIEW

**Ragıp Ergün, Tek Parti Döneminde Sosyal Darwinizm, Mahya Yayıncılık,
İstanbul, 342 Sayfa, 2023, ISBN: 9786057220691**

Fatma TOMBAK

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlke ve İnkılapları Bölümü, Aydın, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 10.07.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date: 19.07.2024

Please cite this paper as follows/Atf için:

Tombak, F. (2024). Kitabiyat: Ragıp Ergün, Tek Parti Döneminde Sosyal Darwinizm, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 342 Sayfa, 2023, ISBN: 9786057220691. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 47-54.

GİRİŞ

Kitabın içeriğine geçmeden önce yazarı hakkında kısa bir bilgi vermek eserin daha iyi değerlendirilmesine katkı sunacaktır. Kitabın yazarı Ragıp Ergün, 1989 Yozgat doğumludur. Akademisyen/yazar Ragıp Ergün 2011 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi'nden mezun olduktan sonra 2014 yılında aynı üniversitede yüksek lisansını tamamlamıştır. 2022 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde doktora çalışmasını tamamlayan Ragıp Ergün, Artvin Çoruh Üniversitesi Şavşat MYO'da akademik hayatına öğretim üyesi olarak devam etmektedir.

Kitabın baskısı, ebatları ve kâğıt özellikleri açısından kitap okuyucuyu okurken yormayacak bir şekilde tasarlanmıştır. Bu yönüyle yayınevi ve yayınevi çalışanları tebriği hak etmektedir. Çünkü baskı kalitesi ve kâğıt özellikleriyle maalesef ülkemizde birçok yayınevi müşterisi olan “okuyucuyu” düşünerek kitap basmadığı malumdur.

Osmanlı Devleti'nin parçalanışı/yıkılışı ve üzerine bağımsızlık mücadelesi verilerek kurulan yeni Türk devletinin Erken Cumhuriyet Dönemi olarak nitelendirilen 1923'ten 1940'lara kadar olan dönemi elen alan çalışmalar günümüzde giderek artmaktadır. Farklı konularda farklı bakış açılarıyla hazırlanan çalışmalarla literatür zenginleşirken dönemin kurucu felsefesi, oluşturulmaya çalışılan yeni devlet düzeni, yeni bir toplum yaratma çabaları ve çağdaşlaşmada izlenen yöntem ve politikalar daha iyi anlaşılmaktadır. Bu manada yeni çıkan kitaplardan biri olan Ergün'ün eseri de Tek Parti Döneminin daha iyi tanınmasına ve dönemin daha iyi analiz edilmesine katkı sunan çalışmalar arasındadır.

ESERİN İÇERİĞİ

Ragıp Ergün'ün bu eserde ele aldığı konu kitabın adından da anlaşılacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde Tek Parti Döneminde uygulanan Darwinizm ve Sosyal Darwinizm politikalarını tüm boyutları ile ele alıp devlet ve toplum hayatına etkilerini ortaya koyarak erken cumhuriyet döneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktır. Bu açıdan bakıldığında eser, bilimsel bir kitap olarak daha çok akademi dünyasına hitap edecek şekilde yazılmıştır.

Şükrü Hanioglu'nun Sunuşu ile başlayan eserde, Hanioglu Erken Cumhuriyet döneminde oluşturulmaya başlayan ulus-devlet, kimlik, ahlak ve tarih gibi olguların Sosyal Darwinizm'in etkisi ile şekillendiğini söylerken yalnız tarihsel bir analiz değil; oluşturulmaya çalışılan modern toplum idealinin de arka planında neler olduğunu ifade etmektedir. Gerçekleştirilmeye çalışılan bu “ideallerin” anakronik ve bilim dışı bir gerçeklikle Erken Cumhuriyet dönemindeki entelektüel azınlığın nasıl bir yaklaşımı içselleştirdiğine vurgu yapar. Hanioglu'nun bu yaklaşımı eserin ve dönemin anlaşılmasında esere katkı sağlayan bir sunuş oluşturur.

Yazarın bu eserdeki en önemli amacı Sosyal Darwinizm ve Darwinizm arasındaki bağın ne olduğuna dair mevcut bilgiler ışığında bir aydınlanma sağlamak olurken I. ve II. Dünya Savaşı arasında Türkiye'de Tek Parti İktidarı döneminde uygulamaların arka planını Batı eksenli gelişen Darwinizm ve Sosyal Darwinizm parametreleri ile incelemektir.

Eserin ön sözünde ifade edildiği gibi kritiğini gerçekleştirdiğimiz bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Yazar, doktora danışmanının Atıla Doğan¹ olduğunu belirterek hocasının yönlendirmesi ve önerisi ile “Tek Parti Döneminde Sosyal Darwinizm” çalışmasına başladığını belirtir.

Yazar tezinin nasıl şekillendiğini belirtirken giriş kısmında insanın kendini anlama yani “insanı” anlama noktasında tarih boyunca aydınların arayışlarını irdeleyerek bu arayışın yüzyıllar içinde teolojik yaklaşımdan XIX. yüzyılın başında bilimsel bakış açısına evrilmesiyle sonuçlandığını açıklar. Bilimsel çerçevede Charles Robert Darwin ile “evrim teorisi” çalışmalarının başlamasına değinen yazar, Charles Darwin’den önce de Jean Baptiste Lamarck, Herbert Spencer, Richard Owen, Alfred Russel Wallace, Thomas Henry Huxley, Carl Vogt ve Charles Lyell gibi düşünürlerin Darwinizm ile ilgili çalışmalar yaptığını ancak Charles Darwin ile Darwinizm’in büyük ses getirdiğini belirtir.

Yazar, giriş bölümünde, danışman hocası Doğan’ın eserine de atıfta bulunarak “evrim teorisi” ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: “*Birincisi, basit mekanik doğal ayıklamacı yaklaşımla tüm varlığın oluşumunu açıklamaya materyalist düşünceyi geniş halk kitlelerine anlatma imkânı sunmasıdır. İkincisi, çatışma düşüncesinin toplumsal gerçeklikle birebir örtüşmesidir. Üçüncüsü belki de en önemlisi bilimin kutsandığı bir dönemde biyolojik evrim teorisini bilimsel retorikle sunmasıdır.*” (Doğan, 2023, s. 13; Ergün, 2023, s. 18).

Bu bilgiyi verirken aynı zamanda “Darwinizm anlayışının” bu bilgiye ilave olarak dördüncü unsur olabileceği yargısına da varır. Öyle ki bu hususu pozitivizm, materyalizm, sekülerizm, laiklik ve ulusçuluk gibi olguların temelini oluşturmada önemli olduğuna dair vurgu yapar (Ergün, 2023, s. 18). Eğer ki ünük ve bağımsız bir toplum ve birey oluşturmada bilimin öncülüğü kutsanacaksa, manevi olan bütün kutsalların arka plana geçmesinin ne derece değerli olduğunu belirtir. Böylece modern devleti oluşturmadaki bütün paradigmlar uhrevi olandan uzaklaştırılır, yargısına varır.

Yazar, özellikle 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali’nin “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” vadinin “müphem bir cennet için yeryüzünü cehenneme çeviren kilise düşüncesi” ile harmanlanmasının Sanayi Devrimi’nin getirdiği siyasî, sosyal ve ekonomik kaotik süreçle Sosyal Darwinizm düşüncesinin temellerinin atılmasına değinir. Bu sürecin kuşkusuz sonuçlarından biri II. Dünya Savaşı’nın bitimine kadarki sürecin dünyayı etkilemesi kadar Türkiye’yi etkileyeceği gerçeğidir.

Tek Parti Döneminde Sosyal Darwinizm kitabının I. bölümünde, biyolojiye dayanan Darwinist felsefenin sosyal bilimlere adapte edilmesi yani biyolojik evrim teorisinin din, felsefe, tarih, siyasal bilimler ve psikoloji açısından anlamlandırılması incelenir. Eserde, en genel tanımıyla Darwinizm hakkında Darwinizm’i anlamadan Sosyal Darwinizm’in anlaşılacağı belirtildikten sonra Avrupa düşünce tarihinin köklerinin Eski Yunan’a dayandırılmasından ve Eski Yunan’ı temel bir uygarlık ve bir mektep olarak görülmesi belirtilir (Ergün, 2023, s. 25). Yazar, Eski Yunan düşünürlerinin Darwinizm ile ilgili görüşlerinden sonra İslam düşünürlerinin bazılarının Sosyal Darwinizm düşünce temelinde olmasa da biyolojik ve bilimsel çalışma yaptıklarını dile

¹ Atıla Doğan’ın bu konu üzerinde çalışmaları bulunmaktadır. Atıla Doğan, *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*, 3. Baskı, Küre Yay., İstanbul, 2023.

getirir. Yazar yine Batı'nın ilim dünyasında ise canlı varlıkların kendiliğinden ya da başka bir türün dönüşümü sonrasında oluşması fikri XVIII. yüzyılda ortaya çıkarken bu fikrin sistemli bir teoriye dönüşünün XIX. yüzyılı bulduğunu ifade eder.

Avrupa'da rasyonelliğin ön plana çıkması ve insan aklının üstünde daha büyük değer olmaması pozitivism, materyalizm ve Darwinizm gibi düşünce sistemlerini ortaya çıkarmıştır. Sonuçta batıda çağlar boyunca süren “*Kilise'nin tekelinde olan bilgi üretme gücünün el değiştirme mücadelesi sonrasında pozitivism, materyalizm ve Darwinizm olmak üzere üç düşünme sistemi*” (Ergün, 2023, s. 47) galip gelecektir. Yazar bu düşünce sistemlerinden var olan her şeyin temelini madde olduğunu savunan materyalizm ve materyalizmi destekleyen düşünürler ve felsefeleri, Auguste Comte'un sistemli bir hale getirdiği Pozitivism'i, Darwinist teoride mevcut türlerin yok olması düşüncesine karşıt olarak, mevcut şartlara göre sürekli değişerek ilerleme göstermesini savunan Lamarkizm'i (Ergün, 2023, s. 58), sadece en iyi olanın hayatta kalacağı anlayışını benimseyen Spencerizm'i (Ergün, 2023, s. 63) ve biyolojik evrimi “*hiç durmadan çalışan bir güç olarak*” gören ve “*Türlerin Kökeni*” isimli eserinde Charles Darwin'in materyalizme yeni bir boyut kazandırması olarak Darwinizm'i açıklar (Ergün, 2023, s. 68). Yazara göre özellikle “*Tanrı'nın elinden önce bilme, ardından yaratma en sonunda da olma yeti ve yetkisinin alındığı Batı düşünce tarihinde evrim teorisi belki de en önemli kırılmanın yaşandığı süreç olarak kendini göstermektedir.*” (Ergün, 2023, s. 59).

Eserin II. bölümünde, Darwin'den sonra Batı'da Sosyal Darwinizm olgusu ele alınmaktadır. Yazar, Darwinizm'in Batı'daki gelişmeleri üzerine vurgu yaparken doğal seleksiyonu sistematize eden Darwinizm olgusundan sömürgecilik anlayışı ile güç kazanan Sosyal Darwinizm düşüncesi üzerinde durur. Bununla birlikte Batı'da devletler arasında popüler akıma dönüşen üstün olma, üstün ırk olma, üstün ulus olma sürecini değerlendirir. Bu süreçte meydana gelen parametrelerin meşrutiyet oluşturma kaynaklarına da vurgu yapar. Bu meşrutiyet kaynağının ise bir adım daha ileriye götürülerek insan eliyle ırkların ıslahına giden öjenizm sürecini, yazar, oldukça detaylı bir şekilde anlatır. Özellikle savaşın getirdiği olumsuz koşulların bilhassa I. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımların vicdanlarda yarattığı büyük sorumluluğu yaşamın doğal sürecinin bir parçası olarak görülmesiyle aşılmaya çalışıldığını belirtmesi XIX. yüzyılın sosyo-kültürel süreci anlaşılması bakımından önemlidir. Yazar, Batılı düşünürler arasında, öjeni başta olmak üzere, II. Dünya Savaşı'nın, Nazizm'in ve Holokost'un asıl nedeni olarak Sosyal Darwinizm'in gösterildiğini ifade etmektedir (Ergün, 2023, s. 111). Yine II. Dünya Savaşı'nda öjenizm olgusunun doğal seleksiyonu şekillendirmede insan faktörünün önemine değinir. Bununla ilgili olarak yazar: “*Hitler, Almanya'nın gerilemesinin sebebini doğanın kanunu niteliğinde olan ırk sorununun göz ardı edilmesinden kaynaklandığına inanmaktadır. Çünkü ulusların yaşamında meydana gelen olaylar tesadüflere bağlıdır, ancak insan, davranışlarının derin güdülerini zihninde bilinçli olarak resmedemese de türlerin ve ırkın korunması, çoğalması çabasının doğal sonuçlarıdır.*” (Ergün, 2023, s. 118) diyerek öjenizmin bir devlet politikası haline geldiğine değinir. “*Laissez faire*” düşüncesi, ekonomi ve toplum üzerinde liberal politikaları savunurken Sosyal Darwinizm'den destek almıştı. Ancak Sosyal Darwinizm, Hitler ile tam aksi yönde öjenizm ile beraber totaliter bir devlet oluşturulabileceğini göstermiştir. Yazarın bu konuya dikkat çekmesi son derece çarpıcıdır. Çünkü II. Dünya

Savaşı sağlık politikalarından milli eğitim politikalarına, ekonomik üretimden siyasal oluşuma kadar Sosyal Darwinizm'in yayılma gösterdiği dönemdir. Yazarın da ifade ettiği gibi “uzun bir dönem devletin müdahalesini reddetmek için öne sürülen Sosyal Darwinizm'in Hitler ile beraber devletin bireylere ve topluma müdahale sebebine dönüştüğüne şahit olunmaktadır.” (Ergün, 2023, s. 121).

Ayrıca, yaradılış, insanı ve doğayı anlama, insanın anlam arayışı da yazarın Sosyal Darwinizm çerçevesinde sorgulanan kavramlar olduğunu ve metafizik dünyanın kimi zaman maddesel dünyanın sunduğu bilimsel dayanaklarla da sarmal oluşturduğuna bunun da çoğu zaman çevre ve kalıtım ile anlatıldığına değinir. Bunun sonucunda yazar, öjenik teoriye yakın olanlar kalıtıma, sosyal teorisyenler çevreye, Sosyal Darwinistlerin ise her ikisine yakın olduğunu dile getirir. Yazarın bu bölümde belirttiği bir başka husus da Sosyal Darwinizm'in XIX. yüzyılda ortaya çıkmış bir ideoloji mi yoksa Darwinizm'in sosyal bilimlere entegre edilmiş bir bilim mi olduğuna dikkat çekmesidir.

Eserin III. bölümünde, Osmanlı Dönemi'nde ilk Darwinist fikirlerin ve anlayışın ortaya çıkmasındaki temel sebebin özellikle Osmanlı Devletindeki son yıllarda yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal buhranların Osmanlı aydınlarını yeni arayışlara sevk etmesi olarak görülmesi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı aydınının keşfettiği “doğa bilimlerine” yönelim de Darwinist düşünce yapısının bilimsel olarak incelenmeye başlanmasında etkili olduğu vurgulanmıştır. Osmanlı'da görülen evreni kavrama ve anlayış çabası biyolojik manada Darwinistçi algıyı ortaya çıkarırken insanı da bu kavrama çabası içine dahil etmesiyle Sosyal Darwinistçi anlayışın temelleri atılmıştır. Osmanlı aydınları Darwinist düşünce yapısını geliştirmede en çok Alman Sosyal Darwinistler Ludwing Büncher ve Ernst Haeckel'den etkilenmişlerdir. Osmanlı aydınlarının içinde 1861'de yayım hayatına başlayan ilk Osmanlı bilim dergisi “Mecmua-i Fünûn”u çıkaran ve Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye (Osmanlı Bilim Derneği)ni kuran Münif Paşa, Sosyal Darwinizm'in en etkili olduğu Petersburg Üniversitesi'nden (Rusya) matematik ve fizik eğitimi alan ve İstanbul Askerî Tıbbiye giren Hüseyinzade Ali, Büncher'in “Madde ve Kuvvet” eserinden etkilenen Hoca Tahsin, yine Büncher'in “Madde ve Kuvvet” eserinden oldukça faydalanan “Beşer” isimli kitabın yazarı Beşir Fuat, Ansiklopedicilik hareketinin önemli temsilcilerinden Ahmet Mithat Efendi, Le Bon'un eserlerini tercüme eden ve Le Bon'dan oldukça etkilenen Abdullah Cevdet, Edhem Necdet, Subhi Edhem, Büncher'in “Madde ve Kuvvet” (1911) ve Ernst Haeckel'in “Vahdet'i Vücut” adlı çevirisini yapan Baha Tefik ve Ahmet Nebil ve Rıza Tefik Osmanlı düşünce dünyasında Sosyal Darwinizm'in etkilerini artıran düşünürler olarak bu düşünürler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Yazar, ayrıca XIX. yüzyılın ilk yarısında yabancı gözüyle Sosyal Darwinizm'e dayanarak değerlendirme yapan iki kişiden de bahsetmiştir. Bunlardan ilki II. Mahmut zamanında 1838 yılında eğitim dili Fransızca olan Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'ye profesör olarak gelen resim ya da alçı yerine kadavrayı getiren Karl Ambroso Bernard olurken ikincisi de bu okulu 1847'de ziyaret eden okulun kütüphanesinde Batılı birçok yazara ait kitabın yanı sıra materyalist düşünce dünyasına ait eserlerin de bulunduğu bahseden İskoç edebiyatçı, gezgin ve tarihçi Charles MacFarlane'dir.

Darwinizm ve Sosyal Darwinizm, Osmanlı aydınları ve batılı yazarlar, düşünürler tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları olan Tek Parti Dönemine de sirayet etmiştir (Ergün, 2023, s. 186). Dünyada “Sosyal Darwinizm'in zirveye ulaştığı,

görünürlüğünün arttığı, ideolojik ve ırkçı pek çok uygulamaya bilimsel meşruiyet kazandırdığı bu dönem Eric Hobsbawn tarafından 'katastrof' yani 'felaketler çağı' olarak nitelendirilmektedir." (Ergün, 2023, s. 187).

Kitabın çalışma konusu, alana katkısı açısından oldukça önemlidir. Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısında bütün dünyayı etkisi altına alan Sosyal Darwinizm kuşkusuz yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de etkili olmuştur. Bunun için yazar, dönemin konferans ve kongrelerini, dergilerini, milli eğitim müfredatını ve bilimsel çalışmalarını temel alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Şüphesiz dönemin çalışmaları incelendiğinde Tek Parti Dönemi'nde yeni bir devletin kuruluşu gerçekleşirken aynı zamanda bir milletin ulus inşası sürecinde bütün dünyayı etkisi altına almış tandansın etkileri de açıkça ortaya konmuştur. Bunun için Erken Cumhuriyet Dönemi'nden, II. Dünya Savaşı başlayana kadar sosyo-kültür, antropoloji, toplum-kimlik inşası ve jenealoji² açısından Sosyal Darwinizm'in hem sosyal hem de bilimsel boyutta bir altyapı oluşturmayı amaçladığı bu eser ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle dönemin entelektüellerinin Sosyal Darwinizm'e olan bakış açısı da Osmanlı Devleti'nin son döneminden Erken Cumhuriyet dönemi de dahil olmak üzere kronolojik sıra ile verilmiştir.

Yazarın eserinde belirttiği bir başka husus da Tek Parti Dönemi'nde "yeni insan" yaratma sürecinde ilk yaklaşımın; ulusalcı, ırkçı ve ütöpik öğeler içerdiği olurken ikinci yaklaşımın da din, dil ve ırk ayrımı yapılmaksızın kimlik millet inşa etme sürecinin bir süreçten ziyade sonuç olduğudur. Ancak buna nazaran yazar üçüncü bir yaklaşım olan kendi yaklaşımını da dönemin hâkim "bilim" anlayışı olarak biyolojik ve Sosyal Darwinizm'in metodu olduğunu söyleyerek yorumlamasıdır. Bunu da yazar, Türkiye'de modernleşme, batılılaşma ve çağdaşlaşma yolunda Eric Hobsbawn'ın "katastrof çağı" çağ dediği dönemin ruhuna uygun bir uygulama olduğunu belirtir. Öyle ki bu süreçte yerlilik ve millilik algısının ön plana çıkmasına rağmen Batı'ya rağmen Batı politikasının prototip olarak benimsenmesine de yazar vurgu yapmıştır (Ergün, 2023, s. 187). Şükrü Hanioglu ise bu durumu; "*Liderin ölümüne kadar yöneteceği proje dört katmandan oluşmuştur. Bunlar sırasıyla, din, gelenekler ve yerleşik kültür üzerinde yükselen bir "Doğu" inşa etmek; topluma, "bu geri kalmış, çağın geleneklerine cevap vermesi mümkün olmayan" yapıyı medenileştirmenin/asrileştirmenin zorunluluğunu bilimci ve Sosyal Darwinist söylem kullanarak anlatmak; bu misyonu yeni milliyetçilikle eklemlenmek ve mutasavver "Doğu" temelinden yıkmaktır.*" (Hanioglu, 2023, s. 650) olarak belirtmiştir. Hanioglu'nun oluşturduğu bu dört katman ile yazarın Hanioglu referansı ile belirttiği önemli bir husus da Atatürk'ün "sadık bir Darwinist ve Türkçü" olduğudur. Yazar, Atatürk'ün düşünsel dünyasının gelişmesinde ve hukukî, sosyal, siyasal oluşumlarının alt yapısının hazırlanmasında Wells'in "Cihan Tarihin Umumi Hatları ve Pittard'ın "Irklar ve Tarih" isimli eserlerinin son derece etkin olduğunu söyler. Bilhassa Wells'in geçmiş okumasını gelecek üzerinden değerlendirmesinde Atatürk'ün "insanın nereden gelip nereye gideceğine dair" okumasına katılması da son derece önemlidir.

Samimi ve akıcı bir üslupla eser kaleme alınmasına rağmen zaman zaman kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler, eseri anlamayı zorlaştırırsa da esere kendine has bir üslup ve karakter kazandırmıştır. Çalışmada akademik bir dil kullanılmış ve akademik

² Soybilimi

metot benimsenmiştir. Yine yazarın konuya hâkim bir araştırmacı olduğu da eserde oldukça belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç kısmı yazarın aslında kendini en iyi ifade ettiği kısım olup bütün kitapta anlatmak istediğini kendine has üslubu ile yalın bir biçimde aktardığı kısım olmuştur. Yazar, Tek Parti Dönemi'nde, Batı'nın uzun süredir etkisi altında olduğu Sosyal Darwinizm yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin rehberi olduğunu net bir biçimde ifade etmiştir. Bunu "geçmiş, bugün ve gelecek hayata bütüncül olarak bakıldığında mündemiçtir, içkindir. Birinde meydana gelmiş veya gelecek bir sapma hayatın bütününe etkileyecektir. Tek Parti Dönemi'ni de bu minvalde değerlendirmek gerekir" şeklinde ifade ettiği görülmektedir (Ergün, 2023, s. 318).

Yazarın Darwinizm'den Sosyal Darwinizm'e, Sosyal Darwinizm'den Sosyal Darwinizm'in etki alanlarını ve kavramları detaylı bir şekilde anlatarak Sosyal Darwinizm'i hem tekil olarak hem de Tek Parti Dönemi'ndeki etkileri bakımından anlatması ile amacına ulaştığı söylenebilir.

SONUÇ

Ragıp Ergün tarafından kaleme alınan eserin değerlendirilmesi bu çalışmada ele alınmıştır. "Tek Parti Döneminde Sosyal Darwinizm" konusunu ele alan yazarın doktora tezini Atila Doğan'ın rehberliğinde yapması gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Atila Doğan son dönem Osmanlı düşüncesi üzerine önemli çalışmaları olan bir akademisyendir. "Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm" adlı eserin müellifi olan Doğan, bu eserinde Osmanlı Devleti'nin son dönem aydınları üzerindeki Darwinizm'in ve Sosyal Darwinizm'in etkisini incelemektedir. Bu çalışması göz önüne alındığında, literatüre önemli bir katkı sağlayan Atila Doğan'ın danışmanlığı öğrencisi Ragıp Ergün için önemli bir fırsat ve rehberlik oluşturduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı dönemi açısından hocası ile başlatılan Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki Sosyal Darwinizm konusu Ergün ile Cumhuriyet dönemine taşınmıştır. Yazar 1946'ya kadar olan süreci incelemiştir. Bu yönüyle "hoca ve öğrencisinin" çalışmalarının birbirini tamamlayan çalışmalar olduğunu özellikle belirtmek gerekir. Sayılan nedenle bu eseri okuyacak kişilerin okumaya öncelikle Atila Doğan'ın eseri ile başlamaları konuya iyi bir giriş yapmalarını sağlayacaktır.

Akademik bir okuyucu kitlesine yönelik hazırlanan kitap ifade edildiği gibi doktora tezinden üretilmiştir. Ancak akademik çalışmalara katkı sunması beklenen eserde dizin (indeks) olmaması önemli bir eksikliklerdir. Sadece 3 adet görsel kitapta yer almaktadır. Bunlardan biri Antropoloji Enstitüsünden bir fotoğraf (Ergün, 2023, s. 243), ikincisi bir dergiden fotoğraf (Ergün, 2023, s. 248) ve sonuncusu da Darwin'in evrim teorisini gösteren bir ders kitabı görselidir (Ergün, 2023, s. 302). Dönemin kaynaklarını ve politikalarını inceleyen eserde arşivden, ders kitaplarından, gazetelerden, dergi ve kanun metinlerinden faydalanılmış olmasına rağmen bu kadar az görsel malzeme kullanılması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Zira Zafer Toprak'ın bu alandaki çalışması ile karşılaştırıldığında görsel malzeme eksikliği kendini daha net göstermektedir (Toprak, 2012).

Eser, literatür taraması ve kaynakça açısından incelendiğinde yerli-yabancı eserler dışında arşiv, gazete, dergi, demeçler, kanun metinleri, ders kitapları ve dönemin

aydınlarının eserleri gibi birinci elden kaynakların kullanıldığı görülmektedir. Bu açıdan eserin hem ileri okumalar ve incelemeler için iyi bir rehber olduğu hem de yazarın incelediği konu açısından eseri okuyacak akademisyenin beklentisini karşılayacak bir doyuruculuğa sahip olduğu dile getirilebilir.

Son tahlilde hocasının da desteği ile yazar doyurucu bir eser ortaya çıkararak takdiri hak etmiştir. Maalesef ülkemizde Atila Doğan (2023), Zafer Toprak (2022), Şükrü Hanioglu (1981), Şenol Durgun (2014) ve Ertuğrul Eryücel (2022) gibi sınırlı sayıda kişi dışında özellikle Cumhuriyet dönemini Sosyal Darwinizm açısından ele alan incelemeler yok denecek kadar azdır. Bu nedenle yazar çalışma konusuyla literatüre önemli bir katkı sunarak övgüyü ve teşekkürü hak etmektedir.

Hanioglu'nun Sunuş'ta ifade ettiği gibi “*doktora tezleri yaratıcı ve orijinal analizler aracılığıyla mevcut literatüre katkı yapmayı*” hedefler (Ergün, 2023, s. 12). Doktora tezinden üretilmiş bu eser de Tek Parti Dönemi politika üreticilerinin ve aktörlerinin özellikle ulus inşa sürecinde Sosyal Darwinizm'i en etkili araçlardan biri olarak kullandığını ortaya koymasıyla literatüre önemli bir katkı sunmuştur.

Birinci bölümde Darwinizm'in felsefi kökenleri incelenerek batıdaki Darwinizm ve Darwinizm'den sonra Sosyal Darwinizm'e giden tarihî süreç kronolojik olarak ele alınmaktadır. İkinci bölümde yazar, batıdaki Darwinizm'in gelişimini Charles Darwin'den sonrası dönem olarak incelemektedir. Bu bölümde karşılaştırmalara da yer verilerek filozofların ve aydınların bu konu hakkındaki çalışmaları irdelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Sosyal Darwinizm'in siyasetçiler tarafından devlet politikası haline getirilmesinin sonucunda siyasette öjenik politikaların takip edilmesi ile devletin toplum ve vatandaşlara müdahaleleri (Hitler örneği gibi) incelenmiştir (Ergün, 2023, s. 111 vd.). Böylece kitabın hacim olarak yarısında Darwinizm ve Sosyal Darwinizm'in felsefi kökenleri incelenerek Sosyal Darwinizm'in devlet politikalarından, ulusların ekonomisine ve tarih disiplinine kadar çeşitli alanlardaki tesirleri ele alınmaktadır. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise kitabın da ana konusu olan tek parti döneminde Sosyal Darwinizm ele alınmaktadır. Hacim olarak kitabın yaklaşık yarısını yazar bu konuya ayırmıştır. Bu bölümde Osmanlı aydınları üzerinde Darwinist ve Sosyal Darwinist fikre sahip batılı düşünürlerin ve filozofların nasıl etkili olduğu ve Osmanlı aydınlarının bu etki altında nasıl kaldığı eserleri üzerinden incelenmektedir. Böylece Osmanlı toplumunun ve devletinin Darwinizm ve Sosyal Darwinizm ile tanışması ve bu düşünce sistemlerinin toplum ve devlet hayatına etkisi incelenmektedir. Daha sonra ise Darwinizm ve Sosyal Darwinizm'in Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında dönemin politika ve uygulamaları üzerindeki yansımaları incelenmiştir. Yazar, başta Atatürk olmak üzere dönemin önemli aktörlerinin Darwinist ve Sosyal Darwinist görüş ve politikalarını ders kitapları, dergiler, kongreler, demeçler, gazeteler ve kanun metinleri gibi kaynaklar üzerinden inceleyerek ortaya koymaktadır (Ergün, 2023, s. 188).

Bu eser devletin kuruluş kodlarındaki Darwinist ve Sosyal Darwinist etkiyi ortaya koyarak tarihî süreçte Cumhuriyet Tarihini daha iyi anlamamıza önemli bir katkı sunmaktadır. Yeni Türk devleti yeni bir çağın ilk çeyreğinde kurulmuş ve dönemin hâkim paradigmaları içerisinde bir ulus devlet inşa etmiştir. Bu inşa sürecinde yazarın ifadesiyle “*düşünsel bir göç yaşanmış*”tır. Bu zihinsel göçe öncülük edenlerin “*varlığın evini*

rabbani kutsallıktan beşerî kutsallığa taşımaya giriştikleri görülmektedir.” (Ergün, 2023, s. 318).

KAYNAKÇA

Eserler

- Doğan, A. (2023). *Osmanlı aydınları ve sosyal Darwinizm*. Küre Yayınları.
- Durgun, Ş. (2014). *Ulus inşâsı ve milliyetçilik*. A Kitap Binyıl Yayınevi.
- Ergün, R. (2023). *Tek parti döneminde sosyal Darwinizm*. Mahya Yayıncılık.
- Eryücel, E. (2022). *Ulus inşâ sürecinde Öjenik siyaset ve ırkçılık*. Liberte Yayınları.
- Hanioğlu, M. Ş. (1981). *Bir siyasal düşünür olarak Doktor Abdullah Cevdet ve dönemi*. Üçdal Neşriyat.
- Hanioğlu, M. Ş. (2023). *Atatürk entelektüel biyografî*. Bağlam Yayıncılık.
- Toprak, Z. (2012). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve antropoloji*. Doğan Kitap.
- Toprak, Z. (2022). *Atatürk kurucu felsefenin evrimi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.